

PAPA VE MARX OLMASAYDI

Dr. ALİ ŞERİATÎ

Aylık Dergi, Yıl: 3, Sayı:25, Aralık 1980

Türkçeleştirenler: Ali İskender – Sabahaddin Yakın

Papa ve Marx olmasaydı hem tarih felsefesi, hem adalet isteme kıyamı, sınıflaşmanın ve sömürünün karşıtı kıyam başka türlü düzenlenecek, hem de son yüzyılda yayılmakta olan ve dünya aydınlarının genel düşüncelerinin yönünü somutlaştıran kapitalist sistemin yok edilmesi ve sosyalizme yönelen yüzyılımızın vicdanı başka türlü düzenlenecekti.

Avrupa'da din gücünün kaynağı ve din tarihinin varisi kabul edilen Papa dini taşlaştırmış ve gerici bir düşünce sistemi durumuna getirmiş; bununla da kalmayıp egemen sınıflara, yani zorbalara ve parabalalarına bağlamıştır. Doğaldır ki bu dinin görevi mevcut sistemi şirin göstermek, yoksun kitleleri avutmak ve onlara yaşam cehennemlerinin karşılığı olarak cenneti vaatmek olacaktır. Din neyse ya, insanın yüce yeteneklerinden olan felsefe, akıl, mantık, sanat, edebiyat ve bilim de bu durumdaydı.

Rönesans'ta akıl ve bilim bağımsızlığını elde ettikten sonra, Avrupa ulusları Papa'nın imparatorluğunun sultasından kurtularak kendi bağımsızlıklarına kavuşup hızlı bir gelişmenin içerisine girdiler; dağınık feodallerin yerine güçlü uluslar kurdular; öykünmeyi, geçmişlerin söylediklerini yinelemeyi bırakıp bilime, akla, buluşa yöneldiler. Özgürlük isteme ruhu, aydınlık ve bilimsel görüş, ya da yeni mantık bilimi, din gücüne teker teker karşı koydular. Resmi din de bunların karşısında direnmeye başladı. Güzellik ruhuna, hayra, maneviyata, insanın yücelmesine ve yüce ahlak değerlerine karşı olan ve Allah'a tapmaktan çok, paraya tapan burjuvazinin ilerlemesi, dine karşı çıkanların güçlenmesini sağladı. Düşüncedeki ve bilimdeki bu kıyamın özellikle Rönesans'tan sonraki temsilcileri orta sınıftan, yani Avrupa'nın yeni doğmuş burjuvasının aydınları arasından çıkıyordu. Doğaldır ki, bunlar kendi sınıf ruhlarının bezginliğinden dolayı din ruhuna yabancı kalacaklardır. Bu sınıf, ortaçağ feodalizmini geriletmek, giderek de yok etmek için çalışıyordu. Resmi dinin önderleri, kültür ve düşünce bakımından feodalizmin de önderleri olduklarından, bu aydınlar dine de karşıydılar.

Bu sırada makina ortaya çıktı; ticari sermayecilik ve küçük işyerleri endüstriyel kapitalizme dönüştü. Böylelikle sermaye ve işçiler belirli yerlerde toplanmaya başladı. Sınıfların özellik farklılıkları daha da belirginleşti. Hem kapitalistlerin elindeki makinenin hayret verici üretim gücü, hem de işçilerin sömürülmesinin sonucu olarak, sınıf sömürüsü bir kaç kat artarak sınıfların zıtlıklarını belirginleştirdi. Sınıf kavgası nedeniyle özgürlük düşüncesi ve adalet isteme vicdanı, sömürüye, makinizme ve kapitalizme karşı işçi sınıfını kurtarmaya çalışırken, işçiler günden güne özgürlüklerini ve hatta insani mahiyetlerini yitiriyor, birer eşya durumuna dönü-

şüyor, büyük makina tezgâhına eklenen birer alet haline geliyordu. İşçilerin geçmişteki çiftçilere kıyasla hiç birşeyleri yoktu. Yalnız emekleri vardı ve onu satarak ücret alıyorlardı. Aldıkları bu ücret, ancak, gün boyunca makinaya harcadıkları enerjiyi yeniden elde ederek ertesi gün gene makinaya harcamalarını sağlayacak kadardı. Adına yaşantı denen bu durum, hiç birşeyi olmayan yoksul bir adamın kanını satarak aldığı yemek fişiyle o kanı yeniden elde edecek kadar yemek yemesine, sonra gene kan vererek yemek fişi almasına ve bunun böyle sürüp gitmesine ne kadar da benzemektedir. Bu koşullarda yaşayan Hegelci Allahsız Marx, kilisenin insanlık dışılığına, adaletsizliğine ve ırkçılığının kurbanı olan Yahudi bir aydıdı. Marx, işçi kıyımlarının etkisi altında kalmıştı. Bu kıyımlar Avrupa'yı, özellikle Almanya'yı, Fransa'yı ve İngiltere'yi kuşatmıştı. Sosyalizm, komünizm ve sendikalizm gibi ideolojiler, özellikle Fransa'da yavaş yavaş ortaya çıkıyordu. Bu ideolojilerin hepsinin amacı; insanı, egemen olan burjuvazi sisteminin maddi hastalıklarından kurtarmak; makina karşısında kendi kendine yabancılaşmaktan, en düşük bir ücret karşılığında can şirasını satmaktan, makinâ-nın her gün artan yabancı sömürgenliğinden ve insanlığı deli gibi peşinden koşturan, para ve altın toplama hırsını kamçılayan özel mülkiyetten, toplumu iki zıt kutuba ayıran sınıf çatışmasından, yoksun sınıfları, özellikle yeni proleter sınıfı makinanın ve kapitalistlerin tutsaklığından kurtarmak, para değerinin yerine iş değerini, sömürgen sistemin yerine sınıfsız sistemi oturtmaktı.

Marx, işte böyle bir geçmişle, böyle bir ruhla ve görüşle, böylesi tarihsel ve sosyal koşullarla, sınıflaşmaya ve sömürülmeye karşı insanın bu büyük ihtilâl kıyamının ideolojisini düzenleyip yorumladı. Marx, bu kıyamın başarıya ulaşmasının yüzde yüz kesin ve zorunlu olduğunu kanıtlamak için bu kıyama maddi etkenlerin, toplumsal yasaların zorunlu bir sonucu olarak gösterdikleri için tarihe yöneldi ve tarihin ortaya çıkardığını sandığı maddi zorunluluklara dayandı. Marx kendi tarih felsefesini de temelin üzerine kurdu. O sırada makinayla ve sermaye birikimiyle ortaya çıkan, derken tam bir çatışmaya dönüşen çelişkilere olağanüstü önem ve soyluluk vermek için tüm insanlık tarihi boyunca süregelen savaşları, “ekonomik savaş” olarak tanımladı; bütün tarih boyunca ortaya çıkan kültürlerle, ideolojilere ve hareketlerle bu açıdan yorum getirmeye çalıştı. Bütün bunlar, ondokuzuncu yüzyılda makina ve kapitalizm devrini yaşayan, üretimi ve ekonomiyi soylu tanıyan Batı Avrupa'da oluyordu. Marx, dini de bu açıdan değerlendirdi ve Papa'da gördüğü kötü yanları İsa'da görmeye başladı. Oysa Papa'nın davranışları, Filistinli mazlum bir topluluğun umudu olan yalınayak ve başı açık İsa'dan çok, Roma imparatorlarına benziyordu. Bu günkü ezilenler gibi, egemen güçlerin bir kurbanı olan İsa'nın başında dikenden örme bir taç vardı ve «**Ancak kalın bir halat iğne deliğinden geçebilirse bir para babası cennete girebilir**» diyordu. Papa ve din derken amacımız salt ondokuzuncu yüzyılın Papasını ve Katolik Kilisesi'ni anlatmak değil; daha çok çeşitli dinler adına tarihin başlangıcından bugüne değin toplumun iman gücünü tekellerinde tutan ve büyük bir çoğunluğu, şerefli diye tanıttığı küçük bir azınlığa kurban edip egemen

zalim düzenin sağlamaşmasını sağlayan resmi ruhbanlık sınıfıdır anlatmak isteğimiz. Marx, egemenliği, baskıyı, donmuşluğu ve kentsoyluluk düşüncesini temel edinen dini reddedebilmek için materyalist sosyalizmi düşüncesinin temeli yaptı ve aslında Allah'a kulluk temeli üzerine kurulan dini yıkabilmek amacıyla Allah'a tapma düşüncesini yıkmaya çalıştı.

Aydınlar özgür düşünüp işin özünü kavriyorlarsa; somut gerçekleri kendileri bulup dolaysız olarak deniyorlar, çözümlüyorlarsa; bağımsız görüşler ileri sürebiliyorlar, çözüm yolları bularak halka gösteriyorlarsa öykünmeden kaçınmaları ve başkalarının verdiği yargıları yinelenmekten uzak kalmaları gerekir. Gene, kahramanların, büyüklerin ve önderlerin kişiliklerinin etkisi altında kalmamaları da gereklidir. Gerçek öğretmen Ali'nin dediği gibi; «**Hakkı kişiyle değil, kişiyi Hakla tanımalıyız, değerlendirmeliyiz.**» Bunun için değişik toplumlardan ve hatta zamanlardan olan biz aydınlar, «**Taklit Mercisi**» nin «**Risale**» siyle amel edip ondan fetva alan sıradan öykünmeci Mü'min düzeyine düşmekten, bugün böyle bir düşünüş düşünce modaperestliğine göre yenilik sayılsa bile, korkmalıyız. Bir Marxist aydının değeri, bağlı olduğu, inandığı hareketi ve amacı tanımasından, denemesinden; bilimsel bir çözümlemeye ve yorumlamaya tabi tutarak çalışmalar yapmasından; bu düşünceye yön vermesinden; kendi tarihini bu harekete yararlı olacak yönde düzenlemesinden; gene düşüncesini felsefenin, mantığın, bilimin, ekonominin, sosyolojinin ve psikolojinin yardımlarıyla silahlandırmasından; kendisiyle bütünleşmiş işçilere sınıf bilinci ve ideolojik silah verebilmesinden ileri gelir. Buna göre, bilinçli, bilimsel, entelektüel öykünme, kuru kuruya geçmişte söylenenleri yinelemek, geçmiştekilerin reçetelerini gözü kapalı olarak kullanmak değildir. Bu, bilinçsiz bir hastanın bir mütehasşısa öykünmesi gibidir. Gerçek öykünme, sağlıklı ve bilinçli bir insanın, doktorun bilgilerini elde ederek onun gibi bir mütehasşıs olmaya çalışmasıdır. Sözü ettiğimiz bu iki öykünme birbirinden çok farklıdır. Dini, Katolik Papa'da ve ortaçağ kiliselerinde gören Marx'ın dinler tarihi konusundaki bilgisi işte şu kadardır: Marx, yalnız kendi çağındaki egemen dinin gücünü görmekte, bu nedenle Musa'nın kıyamını hahamların, zamanın bilginlerinin ve Siyonistlerin gücünde; İsa'nın dinini kilise sisteminde; Muhammed'in dinini Emevi ve Abbasi saltanatlarının gücünde; Ali'nin Şiiliğini Safevilerin saltanatında aramaktadır. Bu yargıları yinelenmekle ne sosyalist olunur, ne de sorumluluğunun bilincinde gerçekçi bir aydın olunur. Olunsa olunsa alçak, gözü kulağı kapalı, kendi kendisine yabancı «**Taklit Mercii**»nin önünde temyiz gücü, yargı verme hakkı, oy kullanma bağımsızlığı bulunmayan bir öykünmeci olunur.

Bizim din konusundaki bilgimiz ondokuzuncu yüzyıl materyalistlerinin bilgilerinden daha etraflıdır. Bilinçsizlikten, korkudan ve ilkel kabilelerin büyücülerinin büyülerinden doğan dinler, gerçekte toplumsal olan asıl dini, özel toplum yönünde, doğdukları toplumların düşünce sistemine uygun olarak biçimlendirmişlerdir. Böyle olunca, bugün, insanın özel bir yeteneği, insan ruhunun boyutlarından bir boyut ve aynı zamanda toplumsal bir sistem olan dini, tarihsel aşamalardan birinde somutluktan ayırmak olasıdır. Din, insanın bilincinden doğan, insanı yüce değerlere tapma yoluyla olgunluğa eriştiren bir duygudur. Dinin olgunlaşmış sü-

reci olan ‘**Tevhid**’ de; Allah'ın kişiliğinde, güzellik, hayır, sağduyu, yaratıcılık, seçme özgürlüğü, bilim, olgunluk, hidayet, gerçek, hak, adalet, bilinçsizliğin ve zulmün ve alçaklığın düşmanı olmak gibi yüce değerlerine tümüne tapılır; bu yüce değerlere uymakla Allah’a yakınlaşmaya çalışılır. Bu tapınma gücü, tarihe egemen olan sınıfsal sistemlerde güçlülerin hizmetinde olursa halkın zararınadır. İnsanlığa karşı olan sistemlerde bu durum insanın en kötü ve en feci bir biçimde kurban olmasına neden olur. Tarihte insanlığın en değerli şehidi ve en çok zulüm çekmiş hakkı dindir. İnsan sever aydın dini kovmaktan, reddetmekten, yok saymaktan, yalanlamaktan, pisliğe bulaştırmaktan değil, bu kurbanı kurtarmaktan, tarihin bu şehidini diriltmekten sorumludur. Bu sorumluluğunun bilincinde olmayan özgürlükçü ve insan sever aydın, bilmeyerek de olsa, insanlığın her zamanki düşmanı olan acımasız kıyıcılarla, zorbalarla, dini çarpıtarak kendi zalim sınıflarının çıkarı için kullanmak isteyen firavunların büyücüleriyle, cadılarıyla işbirliği yapmaktadır. Resmi dinin sınıfsal görevi her zaman halka karşı ve egemen sınıfların çıkarları doğrultusunda; felsefenin, bilimin, sanatın, edebiyatın ve el sanatlarının da görevi bu sorumluluğun altına girmek değil midir? Öyleyse, sorumluluk duyan aydın, yoksun halka yardım elini uzatmak için bu değerleri sınıfsal tekelden kurtarmalı, halkın hizmetine sunmalı, ya da egemen sınıfları kökünden yok etmek için temel olarak onların karşısında cephe almalıdır. Tarih boyunca her zaman sarayların özel hizmetçisi olan evsiz barksız halk; sanattan, el sanatlarından ve mimarlıktan hiç bir zaman pay alamamıştır. Bu durumun, bizim insancıl duygularımızı harekete geçirmesi asla gülünç bir bağnazlıktan dolayı değildir. İlerlemiş ve normal bir zihin, mimarlığı, mimarlık kalıntılarından kolayca ayırabilir. Hangi din evrenle, ekonomiyle, toplumla ve siyasetle İslam'dan daha çok ve gerçekten ilgilenmiştir? Kuran, adalet isteyenleri peygamberler düzeyinde görmekte; Allah'ın yüce «**Kaimun bil-Kıst= Adaletle Ayakta Duran**» sıfatını onlar için de kullanmakta; insanlığa karşı o sistemlerdeki mahkûm, zayıf ve yoksun, kısacası müsted’af insanlara insanlığın önderleri olabileceklerini, yeryüzünün varisi olabileceklerini ve müstekbirleri mutlaka yeneceklerini muştulamaktadır.

Peygamber efendimiz manevi yaşantının maddi yaşantıya olan kesin gereksinimine o denli önem vermiştir ki, açık olarak: «**Dünyası olmayanın ahireti de yoktur**» buyurmuştur. Rasulüallah, bütün yaşantısı ve mücadelesi boyunca, ileri gelen varislerin yürürlükteki toplumsal, ahlaki ve ekonomik sistemlerini, düşüncelerini yıkmaya çalıştı. Böylesi bir dini, insanların mutluluğunu sırf zahitlikte, riyazette, bireysel ibadette, toplu inzivada ve halkın kaderiyle ilgilenmeyi reddetmekte gören; hatta insanların toplumu da, dünyayı da unutup kendi kendilerine sığınmalarında gören tasavvufi dinlerle nasıl eşdeğer sayabiliriz? Bu iki karşıt kutup hakkında, aynı oldukları yargısını nasıl verebiliriz ve her ikisini de nasıl bir sayabiliriz?

İslam'dan çok az haberi bile olsa, İslam toplumunda yaşayan hangi Müslüman, hangi aydın hâkim olan İslam'la, mahkûm olan, kurban olan, şehid olan İslam arasındaki farkı anlamaz ve Emevi-Abbasi halifelerini ve başka saltanatları Peygamberin dosdoğru yolunun başlısı ve

varisi sayabilir? Onları böyle sanan çılgınlara ancak, zorba sistemlerin propagandası altındaki bilinçsiz halkın arasında rastlanabilir; çünkü zorbarlar, adları «**Hakk'a teslim olanlar**» olan Müslüman halkı kendilerine teslim olmaya çağırmaktadırlar. Bilinçli, haksever, kendi tarihini iyi bilen bir aydının dilinde aydın olmak, tıp ve tekniği iyi bilmekten ibaret değildir ki, Avrupa bilginlerinin yazdığı kitaplardan öğrenilmeye çalışılsın. Aydın; gerçekler karşısında açık ve gören iki göze sahip olan, uyanık, kendi tarihini, kendi kültürünü titiz bir şekilde bilen kimse- dir. İslam'ı Hazreti Muhammed'in yaşantısında yolunda ve sorumluluğunda değil de daha sonraki saltanatlarda görenler; çeyrek aydın bile olamazlar. Hiç bir devrimcinin onun düzeyi- ne ulaşamadığı, kendisi gibi savaşmadığı, gene onun gibi yöneticilik yapamadığı Ali değil de, nasıl, saraylara bağlı ruhbanlar İslam'ın örneği sayılabilirler? Kapitalistlerle ve yeni ege- men sınıfla savaşırken can veren Ebuzer değil de, nasıl, onu öldüren Osman İslam'ın sınıf- laşmayı reddettiğini savunan biri olarak tanınabilir? Kölelikten kurtularak özgürlüğe kavuş- mayı Tevhid'de gören Bilal, Tevhid toplumun örneği olarak görülmezken, bin kölesiyle İslam toplumunun ileri gelen varislerinden Abdurrahman bin Avf, nasıl Tevhid'in bir kabahati ola- rak görülebilir? Sasani saltanatına ve Roma İmparatorluğu'na öykünen, cahiliye zihniyetinin varisi seçkin varisler hanedanından olan bir silsilenin rolünü dinin rolüyle bir tutarken, İslam Devrimi'nin tarih boyunca sadık oğulları olan şehidler silsilesinin rolü nasıl görmezlikten gelinebilir? Bugün hangi aydın tüm büyük dinlerin başlangıçta egemen güçler aleyhine ve mahkûm halkı kurtarmak için kıyam etmediğini söyleyebilir? Büyük dinlerin her zaman ken- disine karşı kıyam ettiği ve tarihin tümüne hâkim bu sınıfsal sistem her seferinde de kendisini yıkan devrimin semerelerini kendi lehine çevirmesini ve sınıfsal çıkarlarına alet etmesini bil- miştir. Temiz kanların, değerli şehidler, ileri ideolojilerin iki semeresi olan sosyalizm ve demokrasi; aydınların, özgürlük- severlerin ve adalet isteyenlerin insanlığa bu çağda sunduğu iki nimetken, «sosyal demokrasi» Avrupa'da kapitalist sistemin savunucusu, koruyucusu ve işçi devriminin en güçlü engelleyicisi değil midir?

Papa ve Marx olmasaydı, tarih felsefesi; amacı insanı maddecilikten ve burjuvazinin pis ru- hundan kurtarmak ve insanın özgürlüğe kavuşmasını, insanın gerçek fitratının olgunlaşmasını, insanî değerlerinin gelişmesini sağlamak olan; insanları para toplama hırsından, satılmışlıktan kurtararak maneviyatını ilerletmek ve sömürüye, kapitalizme, sınıflaşmaya karşı koymak olan kıyamı, peygamberlerin tarih boyunca halkın kalbinden kaynaklanarak gerçekleştirdiği kı- yamlara bağlayacaktı; dini yok etmeye çalışmayacaktı. Çünkü peygamberler ırkların, kavim- lerin, sınıfların ve ailelerin birbirinden kopmasının nedeni olan putları ve müşriklerin tanrıları- nı Tevhid baltasıyla yıktılar; insanları yüce değerlere, mutluluğa, özgürlüğe, adalete, hakse- verliğe, takvaya, eşitliğe çağırıp zulümden, bilinçsizlikten, büyücülükten, dünyayı sevmekten ve ona tapmaktan uzaklaştırdılar. Papa ve Marx olmasaydı gerçek ortaya çıkacaktı ve sosya- lizm; insanın etkinliğini reddeden, her şeyi büsbütün zorlamacılığa, şablonculuğa bağlayan kör diyalektiğin maddi etkenler oyununun üzerine değil de, insanın yaratılışından, insanın

özünden kaynaklanan insan istemi ve insan iradesi üstüne kurulacaktı. Böylece bugün dinin dünyadaki; özellikle üçüncü dünyadaki büyük gücü bu kıyamın karşısında yer almayacaktı, bu kıyamdan korkmayacaktı. Dolayısıyla kapitalistler ve emperyalistler bu maneviyatı, bu doğal gücü halkın özgürlük kıyımı karşısında kullanamayacaklardı; tersine, bu büyük güç, kıyamın manevi, ruhsal ve düşünsel dayanağı olacaktı.

Bu kıyam, en yoksun sosyal kesimlerin, sömürülen sınıfların, geri bıraktırlan ülkelerin içinden doğdu. Biz bu çağın aydınları, üçüncü dünya uluslarına, özellikle İslam dünyasına bağlı olan aydınlar kapitalizmin ve sosyalizmin başlangıcında Papa'yla Marx arasındaki anlaşmazlıklara neden olan düşüncelerden kendimizi sıyrılmalıyız. Bu çağda yaygınlaşan ve aydınların İnsanî sorumlulukları olan devrimci ruhu; adalet isteme arzusunu; halka yönelme eğilimini; sömürünün, kapitalizmin, sınıflaşmanın karşıtı olan kıyamı; tarihte binlerce yıl boyunca düşüncelerdeki, uluslardaki ve sınıflardaki şirkle savaşıyor, her zaman özgürlüğün, adaletin, birliğin bayraktarı olan Tevhid Mektebi'yle birleştirmeliyiz. Bunları birleştirebilirsek; hakla batılın, adaletle zulmün, mahkûmla hâkimin, şehitle cellâdın, bilinçlilikle bilinçsizliğin, dinle büyücülüğün, sonra da Allah'la Tağut'un arasındaki zıtlaşmaları insanlığın başlangıcından tutun da, ta sınıfların dünya çapında birliğini sağlayacak bir kıyamla ve intikamla ortaya çıkararak İslam ideolojisinin en büyük zaferlerinden, en yüce amaçlarından biri olan insanların malca ve servetçe eşit olmalarını sağlayacak Mehdi'nin geleceği zamana değin zincirleme olarak birbiriyle birleştirebilirsek kendi tarih felsefemizi tanımlamış oluruz. Kapitalizmin, insanı benliğinden koparıyor, kendisine yabancılaştırıyor, öldürüyor; din gibi, insanların mutlu olmalarını, yüce değerlerini ilerletmelerini, kendilerini olgunlaştırmalarını sağlayamamakta olduğunu; bunların zaten böylesi bir düzenden beklenemeyeceğini saptamamız gerekir. Gene aynı şekilde dinin de, sözü edilen görevlerini yerine getirmemesi halinde ya insanlığın mahiyetiyle birlikte yok olacağını, ya da safsataya dönüşeceğini bilmemiz gerekir. Şunu da bilmeliyiz ki, sınıfsız bir toplum oluşturma savında olan gerçek sosyalizm, dinin yardımı olmadan bunu başaramaz, çünkü insanlar manevi olgunluğa, ahlakça üstün bir gelişme düzeyine erişmeden ve maddeyi aşan özveriye kavuşmadan başkalarının eşitliği için kendi haklarından vazgeçmeyeceklerdir, eşitliğe dayalı bir toplum oluşturamayacaklardır. Haklar hiç bir zaman eşit olamayacağı için de materyalizm bireyciliğe dönüşecek, buna karşılık toplum kendini aşırı maddi isteklerden, sömürgecilikten, sınıfsal çelişkidenden kurtarmadıkça din de gerçekleşmeyecektir. Çünkü insan yalnız böyle bir toplumda maddi çatışmanın tutsaklığından, kapitalizm ve makinizin sistemi içinde eşyaya dönüşmek hastalığından ya da para putunun, tüketimin karşısında kendi kendine yabancılaşmaktan, sınıfsal ilişkilerde ya kurt ya kuzu olmaktan kurtulabilir; tam bir bilinçle kendi varlığının soyluluğuna dayanabilir; kendi türünün yaradılışını, yüce değerlerini; yani kendi kişiliğini olgunlaştırabilir; Allah'ın ahlakıyla ahlaklanabilir ve yeryüzünde Allah'ın halifesi olabilir. Dinin son çağrısı da bilinçsizliğin, imtiyazcılığın ve

acizliğin temellerine değil «**Kitap-Terazi-Demir**» temellerine dayanan bu sınıfsız toplumda somut olarak gerekleŖecektir. İŖte insanın yaŖantısında Tevhid'in gerekleŖmesi budur.

DÜZENLEYEN: CELAL SANCAR

09.09.2016

ANKARA